

Systematická obnova audiovizuálneho kultúrneho dedičstva a jeho sprístupňovanie

Charakter činnosti: stále a krátkodobé činnosti

Špecifikácia činnosti a nákladov:

Slovenský filmový ústav je jedinou inštitúciou s celonárodnou pôsobnosťou, ktorá uchováva, odborne uskladňuje, ošetruje, obnovuje a sprístupňuje vzácne filmové materiály (slovenské i zahraničné historické, spravodajské, hrané, dokumentárne a animované filmy), ako i listinné archívne a dokumentačné materiály filmologickej povahy. Zbierky a fondy slovenskej proveniencie sú súčasťou národného audiovizuálneho kultúrneho a archívneho dedičstva. Slovenský filmový ústav je archívom špeciálneho určenia a v priamej súvislosti s vládnym uznesením i prijatím zákona o audiovizii, vstupujúcim do platnosti od 1.1.2008 nadobúda pozíciu zákonného depozitu - povinného i dobrovoľného.

Z titulu účinnosti zákona a povinností, ktoré sú v ňom uložené Slovenskému filmovému ústavu je prvoradou úlohou a náplňou práce filmového archívu SFÚ odborné uskladnenie, ošetrovanie, uchovávanie a obnova audiovizuálneho dedičstva.

SFÚ taktiež z titulu účinnosti zákona vykonáva práva výrobcu k slovenským filmom, vyrobeným organizáciami vo výlučnej pôsobnosti štátu. Preto má Slovenský filmový ústav nenahraditeľné miesto a postavenie v kontexte slovenskej kinematografie, aj v priamej nadväznosti na Európsky dohovor o ochrane audiovizuálneho dedičstva, ku ktorému Slovenská republika v roku 2002 realizovala prístupový proces.

Zbierkové filmové fondy SFÚ sú rozsiahle, členené do niekoľkých skupín a fondov podľa druhu materiálu – kombinovaná kópia filmu, negatív obrazu, negatív zvuku, duplikátny negatív, duplikačný pozitív, magnetické zvukové pásy, záznamové elektronické nosiče rôznych formátov, ako tiež i podľa druhu audiovizuálneho diela – Slovenský spravodajský film, Slovenská krátkometrážna tvorba, Slovenské celovečerné filmy. Špeciálnu skupinu tvoria nesmierne cenné historické materiály zaradené do troch samostatných fondov – Fond HISTORICKÉ MATERIÁLY (1896-1945) – filmové materiály a fragmenty dokumentov, hraných, animovaných, reklamných a spravodajských filmov. Fond NÁSTUP tvorí samostatný historický zbierkový fond, v ktorom sú uchované filmové materiály spravodajského filmu – Slovenský zvukový týždenník Nástup z rokov 1938-1945. Tretím fondom, ktorý spadá do historických zbierok je Fond ŠKOLFILM (1941 – 1949). Rozsiahly je tiež fond slovenských filmov v cudzojazyčných verziách, ktorý sa využíva predovšetkým na prezentáciu slovenskej kinematografie v zahraničí.

Archivovaný filmový materiál je surovina, ktorá je špecifická v dvoch hlavných, neoddeliteľných smeroch, ktoré limitujú neskoršie použitie napríklad pre obnovenú výrobu nových kópií, či elektronických záznamov.

Prvú skupinu tvoria vplyvy, vyplývajúce z podstaty konštrukcie filmových materiálov. Typickým javom je napríklad tzv. zmrštenie. Je to proces, ktorý sa nedá zastaviť, dá sa však výrazne zmierniť jeho dopad vhodnými skladovými podmienkami uloženia. Ďalším typickým vplyvom je efekt tzv. octového syndrómu, ktorý sa v praxi eliminuje použitím tzv. molekulárnych sít, blednutie a nezvratná degenerácia farbív nesúcich obrazový záznam na nielen prvých farebných filmoch a pod. Sú to teda práce, ktoré je potrebné systematicky a plošne realizovať na celom archívnom fonde.

Druhú skupinu tvoria mechanické poškodenia, spôsobené opotrebovaním materiálu v celom filmovom technologickom reťazci, ktorým sa však nedá úplne zabrániť. Dá sa len zmierniť ich vplyv naprostým dodržiavaním technologickej disciplíny v jednotlivých miestach technologického reťazca. Paradoxom zostáva fakt, že najviac postihnuté touto skupinou defektov sú práve najúspešnejšie filmové diela, ktoré logicky práve z potreby výroby veľkého množstva kópií absolvujú veľký počet prechodov danými zariadeniami.

Ďalej sú to nesprávne, či nekvalitne realizované technologické operácie v dokončovacej fáze filmu. Vplyv niektorých z nich sa prejavuje až s väčším časovým odstupom. Miera poškodenia každého filmového titulu je však rozdielna, prakticky sa nikdy úplne nezhoduje s iným filmom, každý film je v tomto svojom spôsobom jedinečný. Z toho vyplýva potreba detailného posúdenia stavu každého filmu osobitne. Tu sa nedajú uplatniť paušálne kritériá, napr. v závislosti od veku archivovaného materiálu. Rovnako i voľba nápravných technických a technologických operácií je nutná pre každý titul osobitne.

Z analýzy stavu časti archívneho fondu vyplýva veľmi dôrazná potreba neodkladného a plošného rozvinutia procesu záchrany filmového archívneho fondu.

V rámci bežných výdavkov v roku 2008 projekt bude pokračovať obnovou filmových materiálov – konkrétne sa počíta s diagnostikou, opravou a preventívnym odplesnením rozmnožovacích a zabezpečovacích materiálov (NO, NZ, DN, DP, MP) postupne ku všetkým zbierkovým filmovým fondom (tento fond predstavuje 8.366.763 metrov filmovej suroviny určenej na celkové ošetrenie), a to jednak z dôvodu preukázania napadnutia plesňami časti týchto materiálov, ktoré boli prevzaté zo Štúdia Koliba, a.s. v roku 2005, kde boli skladované v absolútne nevyhovujúcich podmienkach, z čoho vyplýva aj uvedená infekcia, taktiež i z dôvodu spôsobu šírenia tejto infekcie a ďalej tiež z dôvodu plánovaného uskladnenia týchto materiálov do nového depozitného priestoru. Po realizácii plánovaných stavebných úprav a technologickom vybavení tohto priestoru podľa prísnych skladovacích kritérií FIAF, budú v tomto depozite uložené všetky filmové materiály, tvoriace filmovú zložku Národného kultúrneho audiovizuálneho dedičstva. Z uvedeného však vyplýva nevyhnutnosť do nového priestoru s vyhovujúcimi skladovacími podmienkami ukladať tieto originálne rozmnožovacie a zabezpečovacie filmové materiály až po kompletnej diagnostike, z jej výsledku vyplývajúcej oprave, ako tiež i po procese preventívneho odplesnenia.

Taktiež v projekte obnovy plánuje SFÚ pokračovať v kompletnej obnove hranej a dokumentárnej tvorby, v spravodajskej tvorbe pokračovaním obnovy fondu Týždeň vo filme.

V špecializovaných filmových laboratóriách sa po diagnostike a opravných procesoch pristúpi k výrobe duplikátnych rozmnožovacích a zabezpečovacích filmových materiálov a kombinovaných kópií (prípadne kópií obrazu) na filmovej podložke polyester, s následným transférom obnovených filmových titulov na digitálny nosič vo formáte podľa najvyššej aktuálnej typovej úrovne, ktorý bude digitálnymi technológiami upravený k výslednému mustru do pôvodnej podoby filmových diel (farebné korekcie obrazu za účasti autora kamery, retuš obrazu, rekonštrukcia zvuku). Po konečných digitálnych úpravách (v súčasnosti vo formáte HDCAM SR) bude z takto spracovaného mustra následne realizovaný prepis na zálohové digitálne nosiče ako i ich rozmnoženie v rôznych elektronických formátoch k ich sprístupňovaniu..

Projekt systematickej obnovy archívnych filmových zbierok Slovenského filmového ústavu a jeho sprístupňovanie je dlhodobý, pri zabezpečení dostatočných finančných zdrojov je predpoklad komplexnej obnovy možný v priebehu rokov 2008-2020.

Na zmapovanie stavu filmových materiálov, predovšetkým originálnych rozmnožovacích a zabezpečovacích materiálov, je potrebné použiť služby špecializovaných filmových laboratórií, ktoré na Slovensku absentujú po privatizácii štátnej Slovenskej filmovej tvorby. Tieto práce je možné zadávať iba do špecializovaných filmových laboratórií v zahraničí.

Po posúdení stavu a z toho vyplývajúcej opravy možno pristúpiť k následnej obnove rozmnožovacích a zabezpečovacích filmových materiálov, výrobe novej nemej, či zvukovej filmovej kópie, ako tiež i k transféru obnovených materiálov na digitálne nosiče podľa aktuálnej najvyššej typovej úrovni.

V roku 2008 FA SFÚ tieto práce bude zabezpečovať na základe verejného obstarávania k výkonu laboratórnych procesov a špeciálnych služieb v rámci projektu Systematická obnova a záchrana audiovizuálneho dedičstva a jeho sprístupňovanie na obdobie 2008 – 2011, z vyhodnotenia verejného obstarávania vyplynie nový dodávateľ laboratórneho spracovania a poskytovania špeciálnych služieb, spojených s týmto projektom.

Zároveň je nevyhnutné riešiť úpravu skladového priestoru, ktorý SFÚ zakúpil v závere roka 2006 do vlastníctva k vytvoreniu depozitu na uloženie kompletného Národného kultúrneho audiovizuálneho dedičstva (časť budovy skladového priestoru Cargo v Pezinku). V roku 2007 sa tento priestor na základe zadania požadovaných kritérií uskladnenia projektovo zabezpečil, v roku 2008 sa bude pokračovať na stavebných úpravách a technologickom vybavení podľa pripraveného projektu

(špeciálne boxy, vybavené chladiarenskou vzduchotechnikou pre chladenie originálnych i obnovených filmových materiálov, mobilnými regálmi, t.j. vytvorenie vhodných podmienok v súlade s normami FIAF-u pre uchovávanie a archiváciu filmových materiálov na niekoľko stáročí). Slovenský filmový ústav najcennejšie materiály uchováva dočasne vo svojej sídelnej budove na Grösslingovej 32 v depozitoch, ktoré zodpovedajú svojim technologickým vybavením podmienkam uskladnenia filmových materiálov (dlhodobé uskladnenie filmových kópií a duplikačných pozitívov) podľa kritérií FIAF s posuvnými a pevnými regálmi. Nezodpovedajú však podmienkam uskladnenia originálnych rozmnožovacích materiálov a ich nových duplicít po procese obnovy s prihliadnutím uskladnenia a uchovania na niekoľko stáročí.

Zodpovedný pracovník: Peter Dubecký, generálny riaditeľ SFU

V Bratislave, 10.12.2007